

Het slachtoffer: centraal voor het wetenschappelijk werk van Marc Groenhuijsen?

Aart Goosensen, Inge Jeandarme, Jaap van Vliet & Karel Oei

Inleiding

Met genoegen hebben wij de uitnodiging ontvangen bij te dragen aan het liber amicorum voor Marc Groenhuijsen. De laatste coauteur heeft met Marc een aantal promovendi (Rob, Aart, Inge, Jaap en Rinus¹ en Wim) mogen begeleiden. Dit heeft tot het volgende gevoerd. Aart, Inge, en Jaap hebben elk een deel van deze bijdrage over slachtoffers geschreven. Rob Brouwers heeft zijn bijdrage zelfstandig aangeboden. De auteursvolgorde is alfabetisch. Karel heeft als laatste coauteur op dit project toegezien, het idee erover aangereikt, en het slotbericht geschreven.

Empathie voor het slachtoffer en verantwoordelijkheid nemen voor het delict in de tbs²

Het Nederlandse systeem van terbeschikkingstelling kan gezien worden als een uitingsvorm van beschaving. Daders van ernstige delicten met psychische problemen worden niet verstoten maar krijgen een kans op behandeling.³ Dit doorgetrokken kan het systeem van terbeschikkingstelling ook gezien worden als laatste toevluchtsoord voor degenen van wie het leven onomkeerbaar lijkt te zijn vastgelopen.⁴

De andere kant van de rechtspositie van de terbeschikkinggestelde, te zien als een kans voor de patiënt op beschaafd niveau te antwoorden op de aangeboden behandelkans, is het nemen van verantwoordelijkheid

---

1 Dr. M. Traas+.

2 Het navolgende tekstdeel is van de hand van Aart Goosensen. Hierbij is gebruik gemaakt van: A. Goosensen, *Naar een geloofwaardige TBS* (dissertatie Tilburg), Oisterwijk: WLP 2015.

3 Interview met B.C.M. Raes, EFP nieuwsbrief november 2009, nummer 3, jaargang 6.

4 B.C.M. Raes, 'Behandelduur en commitment', in: *Behandelduur en verlof in de TBS*, Adviescollege Verloftoetsing TBS, Verslag seminar 5 november 2009, p. 28.

voor het delict. Er is sprake van een toegenomen aandacht voor slachtoffers en nabestaanden. Het forensisch psychiatrisch centrum (FPC) werkt om de belangen van de slachtoffers duidelijk te krijgen nauw samen met Informatiepunt Detentieverloop (IDV) en Slachtofferhulp Nederland (SHN). De samenwerking is vervat in een stroomschema waarin Slachtofferhulp Nederland het contact aangaat met slachtoffer(s) en/of nabestaanden.⁵ Er is daarnaast een format voor de verlofaanvraag ten behoeve van terbeschikkinggestelden of anderszins verpleegden. Hierin is een slachtofferbox opgenomen. Forensisch psychiatrische centra geven daarin gedetailleerde informatie ten aanzien van de verblijfplaats van een slachtoffer en diens behoeften.⁶

De aandacht voor slachtoffers en nabestaanden is niet nieuw. FPC Oldenkotte kende in dat opzicht een lange traditie waarbij hoofden behandeling of maatschappelijk werkers voorzichtig rechtstreeks of via een huisarts contact legden met slachtoffers of nabestaanden. Het resultaat kon zijn dat een patiënt geen verlof kreeg naar een locatie in de omgeving van het slachtoffer. Dit leverde tevens een bijdrage aan de behandeling en de toetsing. Niet alle patiënten bleken in staat voldoende empathie voor het slachtoffer op te brengen, later evenals het nemen van verantwoordelijkheid voor het delict een risicofactor in het risicotaxatie-instrument HKT-30.

Het belang van de slachtofferbox is dat de belangen van slachtoffers en nabestaanden nu standaard en systematisch aandacht krijgen in het format van de verlofaanvraag. De aandacht kan daarmee niet meer wegzakken vanwege bijvoorbeeld een crisis in een kliniek of mutaties bij de behandelaars. Slachtofferonderzoek is verplicht, dit is 'een analyse van mogelijke gevolgen en veiligheidsrisico's van verlofverlening aan een ter beschikking gestelde of anderszins verpleegde voor het slachtoffer of zijn omgeving.'⁷

'Het doel van het slachtofferonderzoek is om de voorgenomen verlofverlening in het perspectief van het slachtoffer te plaatsen en eventuele risico's voor slachtoffers in kaart te brengen. Niet alleen de belangen

---

5 Slachtofferonderzoek bij verlofaanvragen tbs, Dienst Justitiële Inrichtingen, Afdeling Corporate Communicatie 2012, p. 5.

6 Jaarverslag 2013, Dienst Justitiële Inrichtingen, Ministerie van Veiligheid en Justitie, p. 20.

7 Art. 1 lid f Regeling van de Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie van 24 december 2010, nr. 5679537/10/DJl.

van het slachtoffer, maar ook die van zijn naaste omgeving worden in het onderzoek betrokken. Hierbij kan gedacht worden aan de belangen van nabestaanden of getuigen van het misdrijf (Memorie van toelichting, Verlofregeling tbs).⁸ In het slachtofferonderzoek hebben Slachtofferhulp Nederland, Informatiepunt Detentieverloop en de Forensisch Psychiatrische Centra zorgvuldig op elkaar afgestemde taken. De werkgroep 'TBS en slachtoffers' waaraan verschillende partijen hebben deelgenomen waaronder medewerkers van verschillende forensisch psychiatrische centra, de Dienst Justitiële Inrichtingen, het Ministerie van Veiligheid en Justitie, Slachtofferhulp Nederland en het Informatiepunt Detentieverloop en Slachtoffer in Beeld, heeft advies uitgebracht met een nadere uitwerking hoe het verlofformat vanuit het perspectief van het slachtofferschap te hanteren. Hiertoe zijn adviezen aan de boxen van de verlofaanvraag toegevoegd, dit om te voorkomen dat zoals eerder elk forensisch psychiatrisch centrum deze anders invult.⁹

In het kader van een evenwichtig strafproces, waarbij nog niet de tenuitvoerleggingsfase is betrokken, wordt gesteld: 'Verder moet het standpunt worden onderschreven dat aan slachtofferrechten geen absoluut karakter toekomt en dat zij derhalve moeten worden afgewogen tegen andere in het geding zijnde belangen. Iets scherper en vanuit het perspectief van de verdachte geformuleerd: mensenrechtelijke waarborgen van de verdachte – zoals het recht op een eerlijk proces – mogen niet opzij worden gezet ten gunste van de belangen van het slachtoffer.'¹⁰ Kijkend naar de adviezen die aan de boxen van de verlofaanvraag zijn toegevoegd, lijken deze ook passend bij een evenwichtige benadering. Er worden in de adviezen termen gebruikt als 'afwegen', 'tussen het belang van', 'in alle redelijkheid' en 'onnodige belemmeringen in de re-integratie'.

In het verlengde en ter verdieping van een samenwerkingsvorm als in de werkgroep 'TBS en slachtoffers' kan gebruik gemaakt worden van het pleidooi victimologie als academisch werkveld en victimologie als belangenbehartiging van slachtoffers elkaar te laten inspireren en verder te helpen. Victimologie zou dan als actiegerichte wetenschap de effectiviteit

8 Slachtofferonderzoek bij verlofaanvragen tbs, Dienst Justitiële Inrichtingen, Afdeling Corporate Communicatie 2012, p. 6.

9 Slachtofferonderzoek bij verlofaanvragen tbs, Dienst Justitiële Inrichtingen, Afdeling Corporate Communicatie 2012, p. 3-4.

10 T. Kooijmans, *Dat is mijn zaak!* (oratie Tilburg), Tilburg: Tilburg University 2011, p. 29.

van interventies als geïnitieerd in de werkgroep kunnen verhogen en de kans op ongewenste effecten verkleinen. Gesteld wordt: ‘Het verbeteren van de situatie van mensen die zijn getroffen door misdrijven kan nooit een substituuut zijn voor strikte standaarden van wetenschappelijk onderzoek; het is wel een bonus voor hen die in staat zijn deze standaarden in acht te nemen.’¹¹

‘Empathie’ en ‘Verantwoordelijkheid voor het delict’ zijn dynamische risicofactoren binnen de HKT-30. In de vernieuwde versie HKT-30 R wordt empathie niet meer genoemd. In tegenstelling tot andere aanpassingen wordt de verwijdering van empathie uit het instrument niet genoemd en uitgelegd.¹² Empathie kan ook gelezen worden als empathie in relatie tot het slachtoffer, een mogelijke maat voor intrinsieke motivatie te komen tot een beschaafd antwoord in de zin van gepast rekening houden met het slachtoffer. In de handleiding HKT-R staat onder andere in de toelichting bij de risicofactor ‘Verantwoordelijkheid voor het delict’: ‘Ook het bagatelliseren van de ernst van het delict en de gevolgen hiervan voor de slachtoffers of nabestaanden dient meegenomen te worden bij het beoordelen van deze indicator.’¹³ In het verlofformat hebben ‘Verantwoordelijkheid voor het delict’ en ‘Empathie’ in de adviezen bij de box als volgt een plek gekregen: ‘Voor de behandeling kan het van belang zijn: dat de tbs-gestelde verantwoordelijkheid neemt voor (en/of spijt heeft van) het delict; dat de tbs-gestelde ook zelf de belangen van het slachtoffer in het kader van verlof onderkent en erachter staat; de tbs-gestelde kan zichzelf beperkingen opleggen in het belang van het slachtoffer. De mate van empathie van de tbs-gestelde met de ervaring en de positie van de slachtoffers en nabestaanden is niet van belang bij de bepaling of verlof überhaupt mag plaatsvinden.’

De behandeling van FPC Oldenkotte was tot aan de sluiting per 1 januari 2015 gericht op de dynamische risicofactoren van de HKT-30. In het behandelplan konden vier à vijf dynamische risicofactoren gekozen worden als behandeldoel, waaraan dan per risicofactor één of meerdere disciplines of modules gekoppeld moesten worden. De gedachte daarachter

11 J.J.M. van Dijk, M.S. Groenhuijsen & F.W. Winkel, Victimologie: ‘Voorgeschiedenis en stand van zaken’, *Justitiële verkenningen*, jaargang 33(3) 2007, p. 26.

12 M. Spreen, E. Brand, P. ter Horst & S. Bogaerts, *Handleiding en methodologische verantwoording HKT-R* p. B-16.

13 M. Spreen, E. Brand, P. ter Horst & S. Bogaerts, *Handleiding en methodologische verantwoording HKT-R* p. 44.

was in de eerste plaats dat de risicotaxatie een belangrijke plaats innam bij de beoordeling van de vorderingen in de behandeling, maar ook dat de praktijk tot dan liet zien dat het opstellen en evalueren van een concreet en resultaatgericht behandelplan een groot probleem was. Doelen werden per vergadering bedacht, doelen en middelen liepen wel door elkaar of het kon zijn dat aan doelen geen middelen werden gekoppeld. Een ander voordeel was dat vorderingen van de patiënt meetbaar werden aan de hand van de scores van de risicofactoren. De resultaatgerichte component werd hierdoor op ordinaal niveau zichtbaar en meetbaar. De motivatie voor deze vorm vond tevens zijn oorsprong in de wil de duur van de behandeling terug te brengen. Efficiëntie en effectiviteit van het behandelplan dienden daaraan bij te dragen. Na deze en meerdere interventies liep de gemiddelde behandelduur (dakpansgewijs gemeten over de nieuwe opnames van drie opeenvolgende jaren op basis van de mediaan) de laatste jaren van het bestaan van FPC Oldenkotte terug naar zes jaar met een nog lagere prognose op termijn op basis van de trajectkaarten, ruim onder het gemiddelde van de sector.¹⁴ Gezien de stabilisatie van de gemiddelde duur van de behandeling (voor de sector gemeten over de nieuwe opnames per jaar) rond 7,6 jaar is de situatie nog niet veranderd.

Het is niet vanzelfsprekend op basis van het verschil tussen de gerealiseerde behandelduur in Oldenkotte en die van de sector een relatie te leggen met de hierboven genoemde mensenrechtelijke waarborgen voor de verdachte, maar dan nu in de hoedanigheid van patiënt. De interventie in FPC Oldenkotte om de behandelduur terug te brengen had meerdere aangrijpingspunten.¹⁵ Geen van de aangrijpingspunten had echter een expliciete relatie met de situatie van het slachtoffer of eventuele nabestaanden. Huidig onderzoek leidt evenmin tot het vaststellen van een belangrijke invloed van de situatie van het slachtoffer op de behandelduur. Een recente rapportage van de inspectie noemt de belangen van slachtoffers en nabestaanden in de beschrijving van de manier van werken.¹⁶ In de analyse of de conclusies komen zij echter niet terug, waaruit geconcludeerd kan worden dat de in dit kader vereiste zorgvuldigheid geen belangrijke rem is op de behandeling en de resocialisatie.

14 A. Goosensen, Naar een geloofwaardige TBS (dissertatie Tilburg), Oisterwijk: WLP 2015 p. 210.

15 A. Goosensen, Naar een geloofwaardige TBS (dissertatie Tilburg), Oisterwijk: WLP 2015 p. 214.

16 Inspectie Justitie en Veiligheid, *Geen kant meer op kunnen, Een onderzoek naar de knelpunten en dilemma's in de resocialisatie van tbs-gestelden*, Den Haag 2020.

Wie zijn de slachtoffers van psychiatrische patiënten die geïnterneerd worden?¹⁷

Verrassend genoeg is onderzoek naar kenmerken van slachtoffers bij psychisch gestoorde daders, in tegenstelling tot de wetenschappelijke aandacht voor daders, erg schaars. In deze studie van Jeandarme e.a. (2019) werden slachtoffergegevens verzameld bij 362 plegers, die na een geweldsdelict (10,8% seksueel geweldsdelict, 26,5% (poging tot) levensdelict en 62,7% overige geweldsdelicten) ontoerekeningsvatbaar werden verklaard en voor behandeling naar één van de drie Vlaamse medium security settings werden verwezen.¹⁸ Aantal slachtoffers, geslacht, leeftijd, en relatie tussen dader en slachtoffer werd onderzocht. Gemiddeld waren er 2.2 slachtoffers per indexdelict en in totaal waren er 792 slachtoffers. Een minderheid van de daders (9,4%) pleegde hun delict in een residentiele setting, een meerderheid (90,6%) in de maatschappij.

De resultaten waren in lijn met eerder onderzoek: volwassenen die bekend waren bij de dader werden het vaakst slachtoffer, terwijl algemeen genomen geen verschil werd gevonden met betrekking tot het geslacht. Dit slachtofferprofiel (zijnde een volwassene en een kennis) verschilde niet naargelang de aard van de psychiatrische diagnose bij de dader. Verschillen bestonden er wel bij nader onderzoek met betrekking tot de verschillende delict types (bijv. meer vrouwelijke minderjarige slachtoffers in geval van seksuele delicten) en de context waarin het delict plaatsvond. Tijdens opname werden significant meer mannen in vergelijking met vrouwen slachtoffer. Dit sekseverschil werd niet teruggevonden wanneer de dader niet was opgenomen in een instelling. Buiten de context van een opname werden vooral familieleden slachtoffer; tijdens opname waren het vooral hulpverleners. Samengenomen kunnen deze resultaten behulpzaam zijn bij het herkennen van potentieel risicovolle situaties.

Zoals bleek uit de huidige studie worden familieleden in dat geval het meest getroffen. Dit is enerzijds niet zo verrassend, aangezien wordt ingeschat dat de helft van de personen met een ernstige psychiatrische ziekte bij familieleden inwonen, en drie op de vier regelmatig contact

---

17 Het navolgende deel van de tekst is geschreven door Inge Jeandarme.

18 I. Jeandarme, L. Vandenbosch, M.S. Groenhuijsen, T.I. Oei & S. Bogaerts, 'Who are the victims of NGRI acquittees? A study of Belgian internees', *Violence and Victims*, 34(3) 2019, p. 434 – 451.

onderhouden met hun familie.¹⁹ Daarbij komt dat hun informele sociale netwerk kleiner is in vergelijking met de algemene bevolking.²⁰ Een andere verklaring hangt samen met het feit dat zowel patiënten als hun familieleden moeite hebben met het erkennen van de psychiatrische pathologie hetgeen resulteert in slechte opvolging, beperkte therapietrouw en een minder stabiele psychische conditie.²¹ Lewis, Scott Baranoski, Buchanan, & Griffith (1998)²² merkten verder op dat de trigger tot het indexdelict eerder de uitgeputte draagkracht van de familie bleek te zijn dan een daadwerkelijke wijziging in het gedrag van de patiënt. Het grenzen stellen aan het gedrag van een ziek familielid werd als een andere belangrijke trigger voor geweld geïdentificeerd en is vergelijkbaar met therapeutische “limit setting” in instellingen. Verwacht kan worden dat de zorg voor geestelijk zieke familieleden een nog grotere last zal worden naarmate de gezinsleden ouder worden, de opnameperioden korter worden en de gemeenschapsgerichte behandeling toeneemt. Psycho-educatie aan familie en gecontroleerde nazorg zijn daarom belangrijke pijlers in de behandeling.

Ten tweede waren naast familieleden ook hulpverleners – in de huidige studie vooral mannelijke hulpverleners – veel voorkomende slachtoffers. Aanvullende informatie over de hulpverleners was in de huidige studie niet beschikbaar. Eerder onderzoek wees uit dat directe hulpverleners²³ en oudere hulpverleners vaker slachtoffer werden van geweld dan andere teamleden.²⁴ Bovendien zal variabiliteit in de percentages van het

-
- 19 P. Solomon, M. Cavanaugh & R. Gelles, 'Family violence among adults with severe mental illness: a neglected area of research', *Trauma, Violence & Abuse*, 6(1) 2005, p. 40-54.
- 20 L. ter Haar-Pomp, M. Spreen, S. Bogaerts & B. Volker, 'The personal social networks of personality disordered forensic psychiatric patients', *Journal of Social Work*, 15(3) 2015, p. 254-276.
- 21 Bijv. J. Marleau, F. Millaud & N. Auclair, 'A comparison of parricide and attempted parricide: a study of 39 psychotic adults', *International Journal of Law and Psychiatry*, 26(3) 2003, p. 269-279.
- 22 M. Lewis, D. Scott, M. Baranoski, J. Buchanan & E. Griffith, 'Prototypes of intrafamily homicide and serious assault among insanity acquittees', *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 26(1) 1998, p. 37-48.
- 23 B. Erdos & D. Hughes, 'Emergency psychiatry: a review of assaults by patients against staff at psychiatric emergency centers', *Psychiatric Services*, 52(9) 2001, p. 1175-1177.
- 24 M. Decaire, M. Bedard, J. Riendeau & R. Forrest, 'Incidents in a psychiatric forensic setting: association with patient and staff characteristics', *The Canadian Journal of Nursing Research*, 38(3) 2006, p. 68-80.

melden van geweld tussen zorgverleners waarschijnlijk van invloed zijn op de gegevens over het aantal slachtoffers. Een eerdere studie in dit verband wees uit dat gewelddadige incidenten die plaatsvinden tijdens een forensische behandeling zelden worden vervolgd en berecht.²⁵ Als zodanig zijn officiële recidivegegevens een duidelijke onderschatting van het werkelijke aantal slachtoffers bij zorgverleners. Een zorgvuldige registratie van incidenten en de bijbehorende slachtoffers kan het bewustzijn van risicofactoren en -situaties vergroten, en beleid op het niveau van de instelling informeren en uiteindelijk (meer ernstige) incidenten voorkomen.²⁶ Een duidelijk, consistent beleid met betrekking tot de vervolging van patiënten wordt eveneens aanbevolen.²⁷

Slachtofferbewust werken binnen de reclassering²⁸

Voor Marc Groenhuijsen was de positie van het slachtoffer, onder meer in het kader van het reclasseringswerk, al in de jaren '90 van de vorige eeuw een belangrijk vraagstuk. Het ging daarbij met name om de emotionele impact van het delict bij het slachtoffer en de mogelijke rol van de dader in de verwerking ervan. In een vraaggesprek tussen de toenmalige directeur van de Nederlandse Federatie van Reclasseringsinstellingen en Marc Groenhuijsen, de toenmalige voorzitter van het Landelijk Overleg Slachtofferhulp (LOS), stelt de laatste: "Wij hebben altijd gewerkt vanuit de gedachte dat je moet kijken naar wat de essentie van slachtofferschap is. En zoals wij dat zien, is dat een geschokt vertrouwen in de berekenbaarheid van de wereld. Mensen is een delict overkomen, zij hebben zich dan vergist in de houding die anderen tegenover hen aannemen en die vertrouwensschok leidt tot onzekerheid, tot de gedachte: als ik me nou op dit punt vergist heb, misschien zit ik er dan ook wel op andere punten in mijn betrekkingen met anderen helemaal naast".²⁹

25 I. Jeandarme, C. Wittouck, F. Vander Laenen, C. Pouls, H. Heimans, T.I. Oei & S. Bogaerts, 'Critical incidents and judicial response during medium security treatment', *International Journal Law and Psychiatry*, 51 2017, p. 54-61.

26 M. Kobes, H. Nijman & E. Bulten, 'Assessing aggressive behavior in forensic psychiatric patients: validity and clinical utility of combining two instruments', *Archives of Psychiatric Nursing*, 26(6) 2012, p. 487-494.

27 Bijv. C. Clark, B. McInerney & I. Brown, 'The prosecution of psychiatric inpatients: Overcoming the barriers', *The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology*, 23(3) 2012, p. 371-381.

28 Het hiernavolgende deel van de tekst is van de hand van Jaap A. van Vliet.

29 T.J. van der Valk & M.S. Groenhuijsen, 'Conflictbemiddeling: kansen en risico's', in: NFR, *Eindelijk gerechtigheid?! Inleidingen van het symposium over bemiddeling tussen slachtoffer en dader, gehouden op 9 november 1994 in Utrecht*. Den Bosch: NFR publicatie Nr. 9 1994, p. 16.

Slachtoffer, dader en de reclassering

Naar aanleiding van de vragen het perspectief van het slachtoffer binnen het reclasseringswerk nader te preciseren is binnen de reclassering sinds 2013 de ontwikkeling ingezet van 'slachtofferbewust werken'.³⁰ Dit wordt gedefinieerd als: "het bewust betrekken van het perspectief en de belangen van het slachtoffer bij het werken met de dader. Dit in brede zin en voor zover het is te verantwoorden vanuit de primaire opdracht van de reclassering om recidive te verminderen en re-integratie van reclasseringscliënten/daders te bevorderen. Bij deze verantwoording dient zowel het morele niveau (juist handelen) als het professionele niveau (effectief handelen) te worden betrokken". Binnen deze definitie valt ook dat gedurende het reclasseringswerk het perspectief van het slachtoffer met de dader wordt besproken. Het besef dat hij anderen schade heeft berokkend met zijn gedrag kan belangrijk zijn voor zijn gedrag in de toekomst.³¹ In elke concrete casus moet genuanceerd met de termen 'dader' en 'slachtoffer' omgegaan worden. In het strafrechtproces zijn de termen 'dader' en 'slachtoffer' onontbeerlijk; in methodiekbeschrijvingen voor het reclasseringswerk is getracht de term 'dader' zo veel mogelijk te vermijden. Maar een belangrijke factor bij het stoppen van delictgedrag is het (her)vinden van een nieuwe identiteit. Reclasseringswerkers steunen dit proces. De term 'dader' geeft aan dat iemand in het verleden iets heeft gedaan waarvoor hij is veroordeeld. De inzet van het reclasseringswerk is erop gericht dat iemand in de toekomst geen dader meer zal zijn, dat hij afstand kan nemen van zijn delictgedragen een positieve wending aan het leven kan geven. Reclasseringswerkers proberen te voorkomen dat een deel van de identiteit zich ontwikkelt tot kernidentiteit, dus om te voorkomen dat iemand zichzelf beschouwt als een crimineel. Ook voor het slachtoffer is van belang dat het slachtofferschap niet een allesoverheersend gegeven blijft. Voor beide partijen is belangrijk dat ze verwerken wat er is gebeurd om weer door te kunnen met hun leven.³²

30 A. Menger, J. Hanrath & J.A. van Vliet m.m.v. D. Stam, *Slachtofferbewust werken bij de reclassering. Een verkenning en aanknopingspunten voor het handelen*, Utrecht: Hogeschool Utrecht KSI 2014; L. Krechtig, J.A. van Vliet & A. Menger, *De rol van het slachtoffer in het reclasseringswerk. Een methodische handreiking voor reclasseringswerkers*, Utrecht: Hogeschool Utrecht KSI 2014.

31 E. Top, S. Zebel & M. van den Berg, 'Slachtoffer-dadercontact: een stap verder in de verwerking', in: J.A. van Vliet (red.) *De recidivist als medeburger*, Amsterdam: Uitgeverij SWP 2015, p. 121-134.

32 J.A. van Vliet, L. Krechtig, A. Menger, 'Slachtofferbewust werken. Herstel van de relatie tussen dader en slachtoffer', in: G. Frerks, T. Jongbloed, M. Uitslag & T. Westra (red.) *Vechten, straffen en helen in mediation: dilemma, paradox of contradictie?*, Antwerpen/Apeldoorn: Maklu 2015, p. 43-56.

Het nemen van verantwoordelijkheid

Het nemen van verantwoordelijkheid voor het delictgedrag is belangrijk in de visie van de reclassering want het kan nodig zijn dat iemand beseft wat hij met zijn gedrag teweeg heeft gebracht. Dit besef kan bijdragen aan de motivatie tot verandering van dat gedrag en daarmee aan het voorkomen van nieuwe slachtoffers. Dit proces kan ook helpen bij de schuld- en schaamteverwerking. Vanuit herstelperspectief zijn er veel meer mensen in het geding en van belang dan het directe slachtoffer, zoals familieleden en bekenden van het slachtoffer, maar ook familie van de dader en in zekere mate ook de dader zelf. Het gaat bij het werk van de reclassering steeds om het spanningsveld: effectief, correct en juist te handelen en om de balans te vinden tussen het geven van zorg, het streven naar (meer) autonomie van de justitiabele en de veiligheid van anderen.³³

Wat kan er beter?

Uit een onderzoek uit 2017 binnen de reclassering van het Leger des Heils bleek dat er nog verschillende belemmerende factoren zijn die een rol spelen bij het slachtofferbewust werken. Een van de belangrijkste belemmeringen is dat het slachtofferbewust werken, nadat de reclassering begin deze eeuw veel productgericht is gaan werken, niet voldoende meer in de productievoorwaarden- en daardoor niet meer in de denk- en werkwijze van de reclasseringswerkers zit, waardoor zij er niet alert op zijn. De aangeboden hulpmiddelen zijn volgens de reclasseringswerkers daarnaast nog niet praktisch genoeg, zoals bij cliënten met forse persoonlijkheidsproblematiek en situaties waarin de dader/slachtofferpositie niet helder is. Er wordt voorts vaak niet over slachtoffers gesproken indien een cliënt ontkent, bagatelliseert, weerstand biedt of een persoonlijkheidsstoornis heeft.³⁴ Meer aandacht in de basisopleiding voor nieuwe reclasseringswerkers aan de positie van het slachtoffer binnen het strafproces en de reclassering zal ertoe bijdragen dat over een aantal jaren het slachtofferbewust werken volledig is opgenomen in de werkzaamheden van de reclasseringswerkers.

33 L. Krechtig. 'Morele vragen bij re-integratie. Effectief, correct en juist handelen', in: J.A. van Vliet (red.) *De recidivist als medeburger*, Amsterdam: Uitgeverij SWP 2015, p. 55-66.

34 D.J.M. Mollen & J.A. van Vliet, 'Hoe slachtofferbewust werkt de reclassering?', in: *Proces* 2017/2 p. 147-157.

Slotbericht

Het slachtofferschap is het onderwerp in het strafrecht en de victimologie waarop Marc Groenhuijsen nationaal (onder wie minstens 14 hooggeleerden onder zijn vele promoti) en internationaal faam (met name op victimologisch terrein) heeft gemaakt. Zowel op juridisch gebied, als in het kader van de forensische gedragskunde hebben zijn empirisch en theoretisch onderzoek en studie op – niet alleen – dit onderwerp nieuw elan gebracht en brede horizons geopend. Zoals het spreekrecht van (nabestaanden van) slachtoffers om in het kader van de strafrechtprocedure aandacht te vragen voor hun situatie. En de mogelijkheid om – mede daardoor ook – invloed uit te oefenen op het geheel van de strafvordering. Maar zowel op forensisch gedragskundig/bestuurkundig gebied van de uitvoering van het strafrechtelijke vonnis als reclassering, is zijn invloed van eminente betekenis door medewerking aan precieze hantering van nieuwe theoretische gezichtspunten en onderzoeksmethoden zoals interviews, zelfinvullijstjes, biologische methoden en digitale methoden van onderzoek.³⁵ Zowel in het gerechtelijk vooronderzoek, maar ook in het diagnostische en therapeutische na-onderzoek in de strafrechtelijke uitvoeringspraktijk, is zijn persoonlijke invloed al of niet direct te onderkennen.³⁶ Wij hebben in de loop van de jaren door eigen studies (Aart, Inge, Jaap) een duit in het zakje van strafrecht en forensische gedragskunde mogen doen middels proefsituaties en testen alsook door te onderzoeken welke mogelijke alternatieven dat heeft opgeleverd voor de ten uitvoering van procedurele bejegeningmogelijkheden bij justitiabelen in de praktijk.^{37 38 39 40}

35 Vergelijk: https://research.tilburguniversity.edu/en/publications/7147286c-baz1-4fad-91ea-777323cfb9d6?_ga=2.179670691.686292335.1595581960-834698129.1561022689.

36 Vergelijk: https://research.tilburguniversity.edu/en/publications/ebc955ab-240e-409d-9895-6af5713cbcde?_ga=2.111177219.686292335.1595581960-834698129.1561022689.

37 Vergelijk: <https://www.neuron.be/nl/nieuws/medisch-nieuws/wie-zijn-de-slachtoffers-van-psiatrie-patienten-die-geïnterneerd-worden.html>.

38 Vergelijk: <https://research.tilburguniversity.edu/en/publications/tenuitvoerlegging-van-strafrechtelijke-sancties-anno-2020-enkele->.

39 Vergelijk: <https://research.tilburguniversity.edu/en/publications/tussen-de-regels-door-hoe-slachtofferschap-bevestigd-bevraagd-en->.

40 Dat hebben genoemde promoti van Marc en Karel al of niet gedaan.

